

תורת הבטחון

פרשת כי תצא

האופן לזכות לנסים

כי תבנה בית חדש ועשית מעקה לגגך ולא תשים דמים בגינתך כי יפל הנפל ממנו. (כב, ח)

טעם מצות מעקה

הנה החינוך כתב לבאר מצות "מעקה" (מלוא מקמ"ו) וז"ל, "משרשי המצוה, לפי שעם היות השם ב"ה משגיח בפרטי בני אדם ויודע כל מעשיהם, וכל אשר יקרה להם טוב או רע בגזרתו ובמצותו לפי זכותן או חיובן, וכענין שאמרו זכרונם לברכה (סולין 1, 3): "אין אדם נוקף אצבעו מלמטה אלא אם כן מכריזין עליו מלמעלה", **אעפ"כ צריך האדם לשמור עצמו מן המקרים הנהוגים בעולם, כי האל ברא עולמו ובנאו על יסודות עמודי הטבע, וגזר שיהיה האש שורפת והמים מכביין הלהבה,** וכמו כן יחייב הטבע שאם תפול אבן גדולה על ראש איש שתרכיץ את מוחו או אם יפול האדם מראש הגג הגבוה לארץ שימות, והוא ב"ה חנן גופות בני אדם ויפח באפיו נשמת חיים בעלת דעת לשמור הגוף מכל פגע ונתן שניהם הנפש וגופה בתוך גלגל היסודות והמה ינהגום ויפעלו במ פעולות. **ואחר שהאל שעבד גוף האדם לטבע, כי כן חייבה חכמתו, מצד שהוא בעל חומר, ציוהו לשמור מן המקרה, כי הטבע שהוא מסור בידו יעשה פעולתו עליו אם לא ישמר ממנו וכו', ועל כן תצווה התורה לשמור משכונותינו ומקומותינו לבל יקרנו מות בפשיעותינו ולא נסכן נפשותינו על סמך הנס,** ואמרו זכרונם לברכה (מורט כהניס אמור פרש"מ ח): **"שכל הסומך על הנס אין עושיין לו נס"**. ועל הדרך הזה תראה רוב עניני הכתובים בכל מקום, כי גם בהלחם ישראל מלחמת מצוה על פי ה' היו עורכין מלחמתן ומזיינין עצמן ועושיין כל ענינם כאלו יסמכו בדרכי הטבע לגמרי, וכן ראוי לעשות לפי הענין שזכרנו, ואשר לא יחלוק על האמת מרוע לב יודה בזה, "עכ"ל.

הרי מבואר מדבריו, שהגם שהשי"ת הוא "כל יכול", ולו ית' אין שום נ"מ בין הנהגה ע"פ דרך הטבע להנהגה ניסית, מ"מ רצונו של השי"ת, הוא שינהג האדם על פי חוקי הטבע, הגם שביכולתו לשנות הטבע כרצונו. וכן איתא בשבת (33, 6): **"לעולם אל יעמוד אדם במקום סכנה לומר שעושיין לו נס - שמא אין עושיין לו נס. ואם עושיין לו נס - מנכין לו מזכיותיו. אמר רבי חנין: מאי קראה - קטנת מכל החסדים ומכל האמת," ע"כ.**

אין סומכין על הנס

וכן האריך החובת הלבבות (שער הנטעון, פרק ד) בענין זה, שאין לאדם להכניס עצמו למקום של סכנה על סמך הבטחון בהשי"ת, שרצונו

של השי"ת הוא שינהג האדם על פי כל חוקי הטבע. וכמו כן, בשאר עניני החיים, רצונו של השי"ת הוא שינהג על פי דרכי הטבע ולא יסמוך על הנס. וכן לענין פרנסה, צריך האדם לעסוק בהשתדלות ולא לסמוך על הנס. וכתב: "שהזהירנו הכתוב מזה במה שאמר: לא תנסו את ה' אלהיכם," עיי"ש. [ומקור לדבריו, הוא מדברי הירושלמי (יומא 6"ב ה"ד) שהגם שהיו ניסים גלויים בבית המקדש, מ"מ לא סמכו על הנס, ועשו כל מה שהיה ביכולתם לעשות על פי דרכי הטבע, שלא לסמוך על הנס, ונלמד שם מקרא ד"לא תנסו את ה'".]

והביאור בזה, כתב הפת לחם: "שאם יסכן בעצמו ע"י בטחונו ויפול ברע, אולי חס ושלוש יהרהר אחר זה, הוא או אחרים לומר מבלתי יכולת וכו' וא"כ הרי הוא כאילו ח"ו יכלתו יתברך," עכ"ל. ר"ל, שהתכלית בכל נסיון, היינו להבחין יכולתו של זה, אם יש בכחו ויכולתו לעמוד באותו נסיון. ואילו אחד הכניס עצמו למקום של סכנה ולא ניצל, אפשר שח"ו יעלה על דעתו שכאילו לא היה ביכולתו ית' להצילו מאותו סכנה, ומשום הכי לא היה ניצל. וכיון שכן, אסרה התורה לסמוך על הנס, אלא צריך האדם לנהוג על פי כל דרכי הטבע.

בטחון בנסים

אולם יש להקשות, דהנה מי שהוא במדרגה גבוהה במדת הבטחון, הרי הוא יכול לבטוח בהשי"ת שהוא יפרנסו בלי השתדלות, והאריך בזה החובת הלבבות (שער הנטעון, פרק ג). וכן האריך הרמב"ם (סוף הל' שמיטה ויציג). ומרן הגר"ז אמר, שמקור לזה, הוא מדברי הגמ' (ברכות לה, ג) שאמר ר' שמעון בן יוחי, שאם אדם עוסק בעניני פרנסה "תורה מה תהא עליה". א"כ קשה טובא, היכי יכולין לסמוך על הנס, הרי אסרה לנו התורה לסמוך על הנס, ויש בו איסור לאו - "לא תנסו את ה'?"

מי יכול לסמוך על הנס?

הנה לבאר הענין נקדים דברי הגמ' (מענייט כה, 6) במעשה הידוע עם ר' חנינא בן דוסא: "חד בי שמשי [ערב שבת] חזייה [ר' חנינא בן דוסא] לברתיה דהוות עציבא, אמר לה: בתי למאי עציבת? - אמרה ליה: כלי של חומץ נתחלף לי בכלי של שמן, והדלקתי ממנו אור לשבת. - אמר לה: בתי, מאי אכפת לך? מי שאמר לשמן וידלוק הוא יאמר לחומץ וידלוק. תנא: היה דולק והולך כל היום כולו, עד שהביאו ממנו אור להבדלה," ע"כ.

והק' כל המפרשים, והלא "אין סומכין על הנס" ואמרה הגמ' שאם עושיין לו נס - מנכין לו מזכיותיו? ועוד קשה, שאין נהנין ממעשה ניסים, א"כ מדוע סמך ר' חנינא בן דוסא על הנס, ונהנה מאותו נס? ועוד הק' בן יהודיע מה היה הצורך לר' חנינא לומר "מי שאמר לשמן וידלק הוא יאמר לחומץ וידלק" - היה לו לומר "שהקב"ה ידליק את החומץ?"

טעם שהעולם נוהג ע"פ טבע

וכתב הבית הלוי (בְּקוּנְטֵרֶס הַבְּנֵי־טוֹן) וז"ל: "וזהו הטעם על מיעוט הנסים שבדורות הללו, ובדורות הקדמונים היו נסים נגלים. דכשנתחדש איזה נס אזי בעל כרחם יודו כולם כי לה' הארץ ומלואה ונתבטלה הבחירה, ורק כפי ערך מעלתם ואמונתם של דורות הראשונים ולפי אותו מדרגה שהשיגו בעבודתם אשר שוב לא יפול להם שום ספק בלבם הראם להם נס כזה יען הנס לא הוסיף שום חיזוק בעבודתם יותר ממה שהיה להם מקודם, וכמו בר' חנינא בן דוסא שאמר: "מי שאמר לשמן וידלק יאמר לחומץ וידלק" (מעניית כה, 6), לא הוסיף לו הנס הלה שום חיזוק כי כל אשר יתחזק ע"י נס זה כבר השיג בחינה זה בעצמו בעבודתו, אבל בדורינו זה אשר הוא במדרגה קטנה אשר גם נס קטן יחזק בלבבו האמונה והבטחון וא"כ אם יראה האדם זה בעיניו הלא הוא נגד הבחירה, וע"כ נתמעטו הנסים הנגלים ואין בעל הנס מכיר בניסו", עכ"ל.

הרי מבואר בדבריו, שעיקר הטעם מדוע העולם נוהג על פי חוקי "טבע", ולא בהנהגת נסים, היינו משום שאילו היינו רואים בחוש נסים גלויים היה נתבטל מאתנו כל כח הבחירה, ושוב ליכא שום נסיון לעבוד את השי"ת. וזהו הטעם שאין נסים נעשים היום, וכל הנהגת הבריאה היא על פי כל חוקי הטבע, היינו משום שאילו היינו מורגלים בניסים גלויים, היה נסתלק ממנו הבחירה. ורק ע"י שהוא יתב"ש מסתיר הנהגתו ע"פ חוקי "הטבע", ע"ז נתעלם ממנו הנהגת הקב"ה, ושפיר שייך בחירה.

אמנם כל זה אמור רק למי שנתפעל כשנעשה לו נס, שאותו נס מסלק ממנו הבחירה. אבל למי שאין לו שום נ"מ בין הנהגת הטבע לניסים גלויים שרואה בעיניו - והוא מאמין באמונה שלימה שהשי"ת פועל כל עניני הטבע, ממש כמו שפועל נסים גלויים, אין שום טעם שהוא לא יוכל לסמוך על הנס. שהרי גם הנסים הם לו כמו הנהגת הטבע. דהנה כלפי הנהגת השי"ת אין שום נ"מ בין הנהגת הטבע להנהגת הנסים, שהרי הוא ית' "כל יכול" - ורק החילוק הוא אצלנו, דכשרואים נס נגלה רואים בחוש שהשי"ת הוא מנהיג כל הבריאה, וע"ז יסתלק הבחירה ממנו. אבל אם אדם הוא במדרגה גבוהה ביותר באמונה ובטחון, ומאמין באמונה שלימה שהוא ית' שליט על כל עניני הטבע והוא מנהיג כל הבריאה, ואין שום נ"מ בין עניני טבע לעניני נסים - אין שום טעם מדוע לא יוכל לסמוך על הנס.

הנסים הם טבע

ומטעם זה ר' חנינא בן דוסא נהנה מאותו נר, ולא היה נהנה ממעשה נסים, שאצלו לא היה זה נס כלל. שר' חנינא בן דוסא היה מאמין באמונה שלימה שכל חוקי הטבע הם לגמרי בשליטת השי"ת, ואין שום נ"מ כלל בין הנהגת הנסים, ובין הנהגה ע"פ חוקי הטבע.

ועל דרך זה, ביאר הבן יהודיע שזהו הטעם מדוע אמר ר' חנינא בן דוסא: "מי שאמר לשמן וידלק הוא יאמר לחומץ וידלק" - וכוונתו לומר, שהוא מאמין שכל עניני הטבע הם לגמרי בהשגחת השי"ת, וכמו שהוא ית' מנהיג הטבע שיש יכולת בשמן להדליק, כמו כן הוא

מאמין בהשי"ת שיש לו היכולת לפעול שהחומץ ידליק. וכיון שאצלו היה שוה, על כן בטח בהשי"ת שידליק החומץ.

וכל זה מפורש בדברי הנפש החיים (שער ג, פרק י"ב) וז"ל, "וגם יגזור אומר ויקם לו, לפעול ענינים ונסים נפלאים היפוך סדור כחות הטבעיים. כיון שמשעבד ומדבק טוהר אמונת לבבו באמת בל תמוט רק לו ית' לבד, ואצלו יתברך הכל שוה, כל רגע, לפעול בסידור הטבע שקבע או היפוך סידור הטבע. כמו שמצינו בר' חנינא בן דוסא, שהיה גוזר אומר, ופועל כפי רצונו כל עת, היפוך סידור הטבע, כאמרו: "מי שאמר לשמן וידלק יאמר לחומץ וידלק", ר"ל, הלא אצלו יתברך שוה זה כמו זה כנ"ל, וכן הספיק הבורא ברוך הוא בידו. וכהנה רבות אתו, כמובא בש"ס מנפלאות עניניו", עכ"ל. הרי לשנות את הטבע, תלוי בזה שיכיר שאצל השי"ת שוה הנסים כמו טבע, כנ"ל.

וכן כתב ר' צדוק הכהן (מנוסה אות י"ד): "ולכאורה הא אין נהנין ממעשה נסים כמו שאמרו בגמרא שם, ועל כל פנים אין לבקש על נס שמנכין לו מזכויותיו. ולמה ביקש ר' חנינא בן דוסא על מעשה נסים? אמנם ר' חנינא בן דוסא שהיה נפש חנינא בדורו שהכיר שהכל מה' יתברך שחונן לא היה אצלו שייכות למעשה נסים כלל. שזה רק מי שמורגל בטבע כמונו וכשרואה דבר היוצא מהטבע הוא נס. כמו אצלינו שנראה מה ששמן דולק הוא בטבע ושדילוק חומץ הוא נס", עכ"ל. מבואר להדיא, שהטעם שר' חנינא היה יכול לבטוח בהשי"ת שידלק החומץ, היינו משום דאצלו לא היה נס כלל!

אין בעל הנס מכיר שזה נס

וזהו כוונת חז"ל "שאיין בעל הנס מכיר בניסו". כלומר, זה מכיר שזה אינו נס כלל - זוכה לנסים. ועי' במש"כ הקדושת לוי (פרשת בשלח) וז"ל, "כלומר שצריך האדם הנצרך אל הנס מהבורא ב"ה לקבוע במחשבתו שאין זה בדרך נס, רק בחפץ הבורא תלוי הכל שהוא בעל היכולת ורב העלילה קטן וגדול אצלו שוין ואם כך מחזיק בטחונו ואמונתו בהשי"ת ב"ה כשהוא נצרך לשום דבר יהיה מה שיהיה אזי עושין לו ומסייעין לו, רק שצריך הבעל נס שלא יהיה מכיר בניסו ולא יחשוב בדעתו זה לנס בשינוי טבע רק שהוא דרך הטבע שהקב"ה הוא יכול לעשות נס, כי מי שהוא חכם אין בעיניו הפרש כלל בין מי שאמר לשמן וידלק או יאמר לחומץ וידלק או שהים יהיה סוער או הולך כדרכו ואצל השי"ת כל הנסים הם פשוטים אצלו, ואם כן אין זה טירחא כלל להשי"ת לעשות נס", עכ"ל.

ולפי זה מיושב היטב מה שהק', מדוע שבט לוי, ומי שהוא בדרגה גבוהה במדת הבטחון יכול לבטוח בהשי"ת שהוא ית' יפרנסו ולא יעסוק כלל בהשתדלות, ומדוע ליכא החסרון שאין סומכין על הנס. וגם מדוע אינו בכלל הלאו "לא תנסו את ה'", שהוזהרנו שלא לנסות את ה', ומיניה למד החובת הלבבות שחייב לנהוג על פי כל דרכי הטבע. וא"כ מדוע הבעלי מדרגה יכולים לבטוח בה' ואינם נוהגים כפי חוקי הטבע? אבל לפי כל הנ"ל מובן היטב, שאצלם אין זה נס כלל וכלל, וע"כ הם אינם סומכין על הנס, רק זהו ממש כמו הנהגת הטבע. וא"כ הם אינם מנסים היכולת של השי"ת, שהרי הם מאמינים באמונה שלימה שהוא ית' "כל יכול". וע"כ ליכא חסרון שיתמעט מזכויותיהם כשנעשה להם נס, שאין זה נס כלל כנ"ל.